

УДК 159.964.21

Любов ЛОХВИЦЬКА

кандидат педагогічних наук, професор,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
<https://orcid.org/0000-0001-6852-5477>
e-mail: lokhvytska@gmail.com

Наталія ЛЕВІНЕЦЬ

кандидат педагогічних наук, доцент,
Інститут педагогіки НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-5191-4940>
e-mail: fasantaliya@gmail.com

Людмила БОНДАРЄВСЬКА

кандидат психологічних, доцент,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
<https://orcid.org/0000-0003-3657-5159>
e-mail: imillabond@gmail.com

ОРІЄНТИРИ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА: КОНЦЕПЦІЯ ДОРОТЕЇ АГНЕС МАККАРТІ (1906-1974)

Презентовано пошукові матеріали, що ініціюють обговорення генезису концепції «зони найближчого розвитку». Здійснено аналіз концепції розвитку особистості дошкільника американської вченої Доротеї Агнес Маккарті (1906-1974), яка заклала підвалини цього психологічного феномену. Мета дослідження полягала в описі біографічних відомостей про неї, окресленні положень її концепції, розкритті сутності «орієнтирів перспектив розвитку особистості дошкільника» та їх впливу на подальше становлення науки.

Встановлено, що концепція зосереджувалася на вивченні особливостей розвитку когнітивних та мовленнєвих здібностей і визначенні перспектив розвитку дитини. Розроблений нею тест McCarthy Scales of Children's Abilities (MSCA) давав можливість оцінити диференціацію когнітивних профілів між субтестами. Вченою сформульовані орієнтири перспектив розвитку особистості дошкільника (рівень реального розвитку та перспективного розвитку). Перспективою окреслюється модифікація тесту MSCA, що актуально для діагностування дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: Доротея Агнес Маккарті; орієнтири розвитку; когнітивний розвиток; когнітивні здібності; мовленнєвий розвиток; дитина дошкільного віку; дитина раннього віку.

Liubov LOKHVIYTSKA

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

Nataliia LEVINETS

Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine,

Liudmila BONDAREVSKA

Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University

GUIDELINES FOR THE PROSPECTS OF PRESCHOOL PERSONALITY DEVELOPMENT: THE CONCEPT OF DOROTHEA AGNES MCCARTHY (1906-1974)

The presents research materials that provide a basis for a broader discussion of the well-known concept in psychological science, “zone of proximal development”. The carried out a theoretical analysis of the concept of preschooler personality development by American scientist Dorothy Agnes McCarthy (1906-1974), who laid the foundations for this psychological phenomenon. The aim of the study was to describe the biographical information about Dorothy Agnes McCarthy, outline the general provisions of her concept, reveal the essence of the described “guidelines for the development of preschoolers’ personalities” and their impact on the further development of psychological science.

The results of the study: brief information about D. McCarthy’s biography is presented; it was established that scholar’s concept of personality development in preschool age was focused on studying the characteristics of cognitive abilities, speech development, and determining the child’s development prospects. The McCarthy Scales of Children’s Abilities (MSCA) test was made it possible to assess not only the overall level of cognitive development, but also the differentiation of cognitive profiles between subtests. The test is based on identifying potential neuropsychological markers and assessing motor coordination. In McCarthy’s concept, speech development was seen as a key mechanism in the development of other mental processes and the socialisation of the early child. The researcher formulated guidelines for the development of preschoolers (the level of current development and the level of prospective development). As a result, the genesis of the concept of the “zone of proximal development” has been clarified. The prospect outlines the modification of D. McCarthy’s test for determining intellectual abilities, which is relevant for diagnosing children with special educational needs.

Keywords: Dorothea Agnes McCarthy; developmental orientations; cognitive development; cognitive abilities; speech development; preschool child; early childhood.

<https://doi.org/10.31891/PT-2026-1-6>

Стаття надійшла до редакції / Received 11.02.2026

Прийнята до друку / Accepted 12.03.2026

Опубліковано / Published 26.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Лохвицька Любов, Левінець Наталія, Бондаревська Людмила

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У психологічній науці, як і в інших галузях, прийнято спиратися на обґрунтовані теорії і концепції. Щодо тлумачення

останніх, то зазвичай сутнісне пояснення – це певні системи фундаментальних ідей та поглядів, які дають розуміння людської психіки, розкривають певні аспекти особистості (перебіг психічних процесів, особливості розвитку, становлення різних сфер, специфіка міркувань, емоцій, поведінки тощо). При цьому дослідників завжди цікавить питання зародження тієї чи іншої теорії або концепції в психології, її первинне виникнення і наукове доведення.

Загальна наукова проблема щодо пошуку виникнення концептуальних положень в психологічній науці, дослідницькі питання, яким присвячується стаття, вбачаються в наступному: з'ясувати основні ідеї наукової концепції Dorothea Agnes McCarthy (*мовою оригіналу, далі по тексту використовуватиметься* Доротея Агнес Маккарті) в світлі її професійної і громадської діяльності та проаналізувати наукові праці вченої задля визначення сформульованих нею орієнтирів перспектив розвитку особистості дитини в дошкільному віці, що мало вплив на еволюцію дитячої психології й освітньої практики.

Аналіз досліджень та публікацій

На основі опрацювання джерельної бази з'ясовано, що зарубіжні колеги (F. Burro et al. [3]; D. Magnusson et al. [13]; R. Sands, R. D'Amato [31]) спиралися на результати наукового доробку Д. Маккарті, яка займалася вивченням специфіки розвитку інтелектуальних здібностей особистості в дитячі роки і розробила тест McCarthy Scales of Children's Abilities (MSCA) (*мовою оригіналу*). До результатів наукових досліджень Д. Маккарті звертався відомий психолог Л. Vygotsky [38], якому імпонували її ідеї про визначення поточного рівня когнітивного розвитку і передбачення подальшого розвитку в період раннього та дошкільного віку.

Проте, як зазначено в дослідженнях представниці сучасної французької школи психології N. Bulle, у спадщині Л. Vygotsky вбачається низка розбіжностей, з-поміж яких потребує уточнення парадигма поняття («zone of proximal development» (ZPD) (*мовою оригіналу, далі по тексту використовуватиметься* «зона проксимального (найближчого) розвитку»)) [2]. Виклад зазначеного психологічного феномену здійснено в науковій праці канадського вченого D. Boulanger, де розкрито взаємовплив і динаміку інтелектуального та афективного у межах їх ідентифікації в зоні найближчого розвитку [1]. У трактуванні китайського вченого X. Qiang зону найближчого розвитку варто розглядати як розрив між реальним і потенційним рівнем розвитку особистості [30]. Покликаючись на дослідження Л. Vygotsky, він зазначив, що висунута концепція

окреслює, що для дитини можна встановити принаймні два рівні розвитку. На думку норвезького психолога I. Ness, цей феномен варто розглядати в контексті розширення можливостей психічного розвитку із активізацією всіх психічних процесів особистості на ранніх етапах онтогенезу [28]. Представниця американської наукової школи К. Lambright зауважила, що концепт «зона найближчого розвитку» актуальний для сьогодення у проведенні психолого-педагогічних досліджень [9].

При цьому досить важливим є питання витоків характеристики поняття «зона найближчого розвитку» та розгляду специфіки його перебігу. Тобто, якщо L. Vygotsky описав зону найближчого розвитку дитини в контексті її інтелектуального зростання, спираючись на результати досліджень Д. Маккарті, то як це психологічне явище (умовно назвемо його «орієнтири перспектив розвитку особистості», яким оперуватимемо далі) було визначено в її дослідженнях як першоджерелі наукового відкриття.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у здійсненні збору біографічних відомостей про Доротею Агнес Маккарті, окресленні загальних положень концепції, розкритті сутності визначених ученою «орієнтирів перспектив розвитку особистості дошкільника» та їх впливу на подальше становлення психологічної науки.

Виклад основного матеріалу

Стислий життєпис Доротей Агнес Маккарті (1906-1974)

Доротея Агнес Маккарті – вчена в галузі дитячої психології, яка займалася дослідженням особливостей перебігу психічних процесів у дітей раннього і дошкільного віку. Доротея належала до «Руху за розвиток дитини», що фінансувався Фондом Рокфеллера в першій половині ХХ століття. Нею здійснено особливий внесок у вивчення мовних розладів у контексті дослідження нормотипового мовленнєвого розвитку дітей. Відомою працею, що користувалася значною популярністю серед фахівців у сфері дитячої психології і спеціальної освіти, які працювали в 1960-х роках ХХ століття, була книга McCarthy «Language development in children» (1946) [20], що вміщувала ґрунтовний огляд наукових пошуків щодо мовленнєвого розвитку дітей [5]. Доктор Маккарті була автором широковідомого тесту інтелекту McCarthy Scales of Children's Abilities (*мовою оригіналу, далі по тексту використовуватиметься* тест «Шкала МакКарті для оцінки здібностей

дітей»)), опублікованого в 1972 році після двох десятиліть досліджень [8]. Портретне зображення Доротеї Агнес Маккарті подано на рис. 1.

Рис. 1. Портретне зображення Доротеї Агнес Маккарті [12: с. 9]

Народилася Доротея Агнес Маккарті 4 березня 1906 року в Міннеаполісі, штат Міннесота (Сполучені Штати Америки). Освіту здобула в Університеті Міннесоти, де отримала ступінь бакалавра (1925) і доктора філософії (1928) з психології. За час навчання на докторській програмі (1926-1928) Доротея була стипендіатом Лаури Спелман Рокфеллер в Інституті захисту дітей, що функціонував при Університеті Міннесоти. Після здобуття ступеня доктора філософії Д. Маккарті стала членом Національної дослідницької ради з розвитку дитини (National Research Council Fellow in child development) (1928-1929) і клінічним психологом Каліфорнійського бюро досліджень неповнолітніх (California Bureau of Juvenile Research – *мовою оригіналу*) (1929-1930). З 1930 по 1932 рік вона обіймала посаду доцента і директора дитячого садка в Університеті Джорджії. Після цього Доротея Маккарті переїхала працювати до Фордхемського університету доцентом кафедри педагогічної психології. У період з 1942 до 1947 роки вона поєднувала викладацький досвід із практичною діяльністю на посаді директора дитячої клініки, яка функціонувала при кафедрі психології Фордхемського університету для підготовки клінічних психологів [6]. Упродовж 40 років учена викладала в аспірантурі Фордхемського університету. Її активна громадська позиція у становленні та розвитку психологічної науки сприяла членству в Американській психологічній асоціації (American Psychological Association – *мовою оригіналу*), де вона була президентом відділу психології розвитку в 1960-1961 роках. Померла Доротея Маккарті 23

вересня 1974 р. в Бронксвіллі, штат Нью-Йорк, у віці 68 років [5]. Перелік наукового доробку вченої [14-26] становлять публікації з питань дитячої психології.

Окрім результатів проведених досліджень, що викладені в працях Доротеї Маккарті, вона, як зазначено J. Hogan [7], здійснила опис діяльності Психологічної асоціації штату Нью-Йорк (New York State Psychological Association (NYSPA) – *мовою оригіналу*), яка була першим об'єднанням психологів в Америці. Внесок ученої полягав у розробці й схваленні етичного кодексу психологів-консультантів у межах функціонування NYSPA [7].

Отже, Доротея Маккарті відіграла вагомую роль у становленні психології розвитку дитини як наукової галузі. Виняткову увагу вона приділяла особливостям психологічного розвитку дошкільників, зокрема, розвитку мовлення і визначенню когнітивних здібностей. Значним внеском стали її праці і в сфері спеціальної освіти, що надали науковцям та практикам орієнтири оцінювання мовленнєвого розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

Загальні положення концепції Доротеї Агнес Маккарті

Про тест визначення когнітивних здібностей дітей. Як зазначалося вище, тест визначення когнітивних здібностей дітей «Шкала МакКарті для оцінки здібностей дітей» (McCarthy Scales of Children's Abilities (MSCA) – *мовою оригіналу*) був розроблений Д. Маккарті в 1972 році [25]. Сутність його як психологічного інструменту полягає в оцінюванні розвитку когнітивних здібностей в період дошкільного дитинства за шістьма сферами: вербальна (Verbal), перцептивно-виконавча (Perceptual-Performance), кількісна (Quantitative), загальнопізнавальна (General Cognitive), пам'ять (Memory) і моторика (Motor) [25]. Загальний обсяг вміщує серію завдань із 18 субтестів, які спрямовані на вимірювання загального інтелекту та інших здібностей, які проводять з дітьми індивідуально, що важливо для подальшого навчання в школі. Зокрема, окреслюються такі стандартизовані шкали:

– *вербальна* – вимірює здатність до збереження та відтворення вербально сприйнятих образів (образна пам'ять); до оперування з вербальними поняттями (уявленнями); до запам'ятовування і відтворення мовленнєвого матеріалу та вміння висловлювати власні ідеї (вербальна пам'ять); рівень володіння словниковим запасом та семантичними зв'язками (знання слів); продуктивності мовлення та когнітивної гнучкості в генерації мовленнєвих одиниць (вербальна гнучкість/плавність); до знаходження

протилежних аналогій, що дозволяють оцінити логіко-семантичне мислення.

За National Longitudinal Surveys оцінювання за вербальною шкалою вимірює розвиток короткочасної пам'яті дитини як реакцію на слухові подразники [27]. Підтест вербальної пам'яті, що обраний для використання в NLSY79 Child, є лише однією з шести шкал, що становлять повний комплекс оцінювання за тестом Маккарті [25]. Процедура дослідження вербальної пам'яті дитини віком від 3-ох до 6-ти років проводилася у формі попереднього прохання повторити слова або речення, сказані інтерв'юером (частини А та В). Потім дитина слухала та переказувала основні аспекти короткої історії, прочитаної вголос інтерв'юером (частина С). Зважаючи на те, що вербальна пам'ять є однією із найскладніших видів для проведення оцінювання її розвитку, враховувалася неоднозначність визначення, оскільки дитина або могла не знати відповіді, або була просто сором'язливою [27].

– *перцептивно-виконавча* – вимірює розумову здатність через маніпулювання з матеріалами спочатку – до оперування ними і абстрагування в подальшому (включає побудову конструкцій, розв'язування головоломок, послідовність натискань/постукувань, орієнтацію праворуч-ліворуч, малювання візерунка, малювання дитини, концептуальне групування тощо) в такому алгоритмі: сприйняття → когнітивна обробка → трансформація → адаптація → подання;

– *кількісна* – вимірює здатність до обчислень, включає субтести на розуміння числових понять, розвиток числової (цифрової) пам'яті, вміння рахувати й сортувати (розподіл за серіаційними рядами) та узагальнювати;

– *загальнопізнавальна* – інтерпретація результатів за цією шкалою здійснюється на підставі отриманих даних за трьома попередніми шкалами. Вона вміщує попередні пронумеровані субтести (вербальну, перцептивно-виконавчу та кількісну) і розглядається як вимірювання інтелектуального розвитку дитини;

– *пам'ять* – вимірює розвиток образної пам'яті, вербальної пам'яті та числової пам'яті; здатності виконувати дії (наприклад, послідовність натискання/постукування);

– *моторна* – вимірює рівень розвитку рухової сфери (розвиток дрібної та великої моторики), моторної спритності (координація ніг та рук, пальців) з фіксацією домінантної руки (праворукості чи ліворукості) та ока. Моторна шкала включає субтести імітаційних дій, малювання візерунка та малюнка.

Кожна шкала домену містить ряд індивідуальних субтестів. Бали за кожною шкалою обраховуються в стандартний бал із середнім арифметичним 50 і типовою похибкою 10, крім балів за загальнопізнавальною шкалою (їх отримують складанням балів за тестами в кількості від 15 до 18), для якої середнє арифметичне становить 100, а типова похибка 15, що є виміром загального рівня інтелекту. Тест проводиться з такою тривалістю: для дітей від 2-х до 5-ти років – 45-50 хвилин, для старших суб'єктів – 60-75 хвилин [25].

Не вдаючись до деталізації історії розробки тесту «Шкала МакКарті для оцінки здібностей дітей», варто зауважити, що на ранньому етапі його створення Д. Маккарті було відібрано широкий спектр завдань, що надавалися групі, яка охоплювала дітей віком від 2,5 років із середніми здібностями, а також з порушеннями інтелектуального розвитку. Вибір завдань ґрунтувався на специфіці нейророзвитку зазначеної вікової групи. Такий підхід до добору пояснювався інтуїтивними та функціональними міркуваннями вченої, яка мала значний клінічний та нейропсихологічний досвід практичної діяльності. На думку Д. Маккарті, цей тест давав шкалу оцінок когнітивних здібностей, а не коефіцієнт інтелекту, визначав розумовий вік, що розраховувався відповідно до визначених діапазонів загального когнітивного індексу (General Cognitive Index (GCI) – *мовою оригіналу*) [25].

За переконаннями W. Van Ornum [37], розроблений тест мав новаторський підхід до оцінювання інтелектуального розвитку, оскільки Д. Маккарті замість терміна «коефіцієнт інтелекту» (intelligence quotient – *мовою оригіналу*) запропонувала концепцію «когнітивний індекс» (cognitive index – *мовою оригіналу*). Учений наполягав на тому, що сутність застосування тестів полягає не в оцінці здібностей, а у визначенні освітніх потреб дитини, тобто вони дають «знімок когнітивного зростання дитини у певний час» [37]. Такі інструменти слугують орієнтиром для добору оптимальних форм підтримки розвитку дитини та забезпечення умов освітнього середовища, у якому вона здатна максимально реалізувати свій потенціал. Схвалюючи психологічний доробок Д. Маккарті, дослідник підкреслив, що вона «мала мудрість» створити факторні шкали, які давали оцінку конкретних навичок, пов'язаних з успіхом у навчанні в дошкільному віці [37]. На його думку, застосування Т-балу із середнім значенням 50 та стандартним відхиленням 10 не повинно розглядатися вчителями та батьками як показники IQ. Низькі бали за будь-якою шкалою можна використовувати для обрання певного виду допомоги дитині: корекція раннього розвитку, логопедія, трудотерапія або

фізіотерапія. Інтерпретація її тесту полягала у визначенні як «сильних», так і «слабких» сторін у розвитку когнітивних здібностей дитини. Вчений так прокоментував тест Д. Маккарті: «Це один із найкращих тестів, коли-небудь створених для дітей. Він веселий та захопливий, із зображеннями, грою зі стрибками та навіть ксилофоном!» [37].

Дослідниця Е. Levin [11], вивчаючи спадок ученої, зауважила, що тест був розроблений Д. Маккарті на основі її викладацької діяльності та практичного клінічного досвіду з урахуванням «функціонального міркування» (functional considerations – *мовою оригіналу*), тобто ґрунтувався на глибокому впливові на освітні стратегії та розвиткові критичного мислення в дітей. Тест визначення здібностей дітей укладений як індивідуальний тест, що був одним із перших альтернативних інструментів вимірювання інтелекту в дошкільному віці [11].

Унікальною особливістю тесту Д. Маккарті, за дослідженнями R. Sands, R. D'Amato [31], була зосередженість на латералізації мозкових функцій, що впливає на розвиток мовлення і визначає домінування руки. Зокрема, це фіксується за вимірюванням моторною шкалою (Motor), яка виявляє розвиток дрібної та великої моторики, переважання правої чи лівої руки під час відбиття м'яча, ловіння і кидання торбинки з квасолею, а також малювання [31].

Тест «Шкала МакКарті для оцінки здібностей дітей» користувався значною популярністю наприкінці ХХ століття в оцінюванні когнітивних здібностей дітей віком від 32 місяців до 75 місяців (R. Taylor et al. [33]; M. Trueman et al. [35]; R. Valencia, J. Cruz [36]; L. Laosa [10]). Значна увага надавалася визначенню загального когнітивного індексу шляхом використання короткої форми тесту для скринінгу в дитячих садках [33]. За отриманими науковцями R. Valencia, J. Cruz [36] результатами дослідження виявлено наявність незначних відмінностей між об'єктивними показниками когнітивного розвитку дітей та суб'єктивними оцінками успішності з боку їхніх матерів. Це дозволило з'ясувати специфіку сприйняття батьками дитячих здібностей та вплив на освітні очікування й стратегії підтримки психічного розвитку. Як зазначили M. Trueman et al. [35], L. Laosa [10] факторний аналіз підтвердив конструктивну валідність загальних індексів визначених шкал у тесті Маккарті.

Однак, за дослідженнями D. Magnusson et al. [13], F. Burro et al. [3], R. Sands, R. D'Amato [31], тест на визначення когнітивних здібностей дітей дошкільного віку, в тому числі й з особливими освітніми потребами, успішно застосовувався і в ХХІ столітті. Дослідження розвитку за відповідними шкалами дає змогу визначити

розвиток рівнів когнітивних профілів між субтестами в межах кожного індексу [3]. Шкали тесту вирізняються як ефективний інструмент для комплексної оцінки когнітивного розвитку дітей. Він охоплює широкий спектр нейропсихологічних функцій, що дозволяє виявити індивідуальні профілі «сильних» і «слабких» сторін дитини [31]. Ученими R. Sands, R. D'Amato наголошено, що однією з концептуально значущих складових тесту є оцінювання латеральності дитини і це визначається в процесі спостереження за виконанням нею низки рухових завдань [31].

Отже, коли тест «Шкала МакКарті для оцінки здібностей дітей» був розроблений, він високо оцінювався психологами, оскільки вважався привабливим та захопливим для дітей і надав змогу оцінювати розвиток когнітивних здібностей у звичних для них умовах. На етапі апробації тест був спеціально адаптований до вікових особливостей дошкільного періоду, що забезпечувало мотиваційну цінність та сприяло підвищенню достовірності результатів, тому що відбувалася активна залученість дітей до процесу тестування. Такий підхід дозволяв виявити потенційні нейропсихологічні маркери, оцінити моторну координацію, що становили основу релевантності для подальшої діагностики когнітивного розвитку зростаючої особистості.

Про розвиток мовлення дітей. Велике значення мають праці Д. Маккарті щодо питань дослідження розвитку мовлення дітей раннього і дошкільного віку [14; 15; 16; 17]. Вирізнялося з'ясування вченою особливостей мовлення як психічного процесу в період новонародженості: характер ранніх криків, їх диференціація чи відсутність, різноманітність і діапазон звуків, важливість наслідування, індивідуальні відмінності на етапі немовляти: спочатку розуміння почутих слів та власне продукування шляхом повторення односкладових [18]. Щодо дошкільного віку, то слушним на думку Д. Маккарті є використання комплексу різноманітних методів дослідження мовленнєвого розвитку [14].

Поглиблення опису щодо специфіки мовлення на етапах раннього і дошкільного дитинства здійснено вченою у подальших наукових працях [19; 20]. Д. Маккарті підкреслила взаємозв'язок між розвитком мовлення і когнітивними функціями в зростанні дитини, що відображається в зміні довжини речень, складності їх структури, пропорційному використанні різних частин мови. За її дослідженнями, якщо малюк у віці 18-ти місяців лише починає використовувати мовлення задля комунікації з оточуючими, що почасти супроводжується жестами, а іноді трапляються випадки, що й плачем, то дошкільник у віці 4,5 років вже оперує мовленням як засобом

реалізації соціальних потреб. Відбувається розширення словникового запасу, ускладнюються форми репрезентації власних мовленнєвих конструкцій, спрямованих на здійснення цілеспрямованої дії спілкування. Д. Маккарті відзначила стрімкий розвиток мовлення в дітей на етапі переходу від раннього до дошкільного віку (до трьох з половиною років), на що потрібно зважати дорослим [19]. Особливу увагу варто приділяти врахуванню етапів мовленнєвого розвитку дітей, збагаченню ними словникового запасу, формулюванню правильних граматичних конструкцій. При цьому важливо розуміти взаємозв'язок різних показників мовленнєвого розвитку, вплив мовлення на інші психічні процеси та індивідуальні відмінності, а також модулюючий ефект різноманітних чинників середовища [20].

Темпи та якість мовленнєвого розвитку тісно пов'язані з особливостями здійснення вокалізацій на ранніх етапах онтогенезу [21]. Їх перебіг в немовлячому віці значною мірою детермінує подальші параметри мовлення зростаючої особистості. Вказане психолінгвістичне явище корелює з гендерно зумовленими розбіжностями в траєкторіях розвитку мовлення дітей в ранньому і дошкільному віці. Так, за вченням Д. Маккарті, хлопчики дещо відстають у показниках мовлення порівняно з дівчатками, оскільки навіть їхні ігри не становлять належне тло для комунікативно-мовленнєвої активності [22].

Ученою доведено, що мова, особливо її усна форма мовлення – важливий показник психічного здоров'я особистості [23; 24]. Д. Маккарті зауважила на такому значущому чинникові як емоційний клімат, що панує в середовищі перебування дитини, тому що «мова, почута в дитинстві має глибоке емоційне коріння» [23: с. 515]. Своєю чергою, це забезпечує накопичення відповідного досвіду спілкування (слухання, говоріння, читання і письма) та підвищенню рівня мовленнєвого розвитку. Одним із актуальних напрямів у дослідженні Д. McCarthy [24] окреслено білінгвальний підхід до розвитку мовлення на етапі дошкільного дитинства.

Що стосується мовленнєвих порушень, то вони розглядалися Д. Маккарті як багатовимірні феномени, що не функціонують окремо від інших когнітивних і психоемоційних виявів, а інтегруються в контекст нейропсихологічного розвитку дитини [16; 17; 26]. У дітей, які мають неорганічні мовленнєві порушення, причиною їх виникнення може бути емоційна вразливість, спричинена дисфункціональними сімейними взаєминами. Атмосфера в родині визначається ключовим чинником, що характеризує ефективність засвоєння дитиною мови.

Корекція мовленнєвих порушень охоплює психологічну підтримку сім'ї, що спрямовується на подолання мовних симптомів [26].

Отже, Д. Маккарті здійснила опис етапів мовленнєвого розвитку дітей, що стало важливим внеском у дитячу психологію. Проведені вченою дослідження дозволили виявити індивідуальні особливості мовленнєвого становлення зростаючої особистості. Її підхід заклав основу для подальшого вивчення питань мовленнєвого розвитку в ранньому і дошкільному віці.

Доробок Д. Маккарті в аспекті зазначеної наукової проблеми отримав схвальні відгуки в низці праць учених (К. Young [39]; L. Cherry [4]; J. Sattler, L. Altes [32]). На думку К. Young [39] її емпіричний досвід щодо вивчення особливостей мовленнєвого розвитку дітей раннього і дошкільного віку вже в 30 роках ХХ століття відкрив нові перспективи для наукового аналізу та практичного застосування в діагностиці. Цінність досліджень Д. Маккарті, як зауважено L. Cherry [4], в тому, що вони стали «прототипом для багатьох наукових пошуків в наступні три десятиліття», оскільки полягали у вивченні статевої відмінності спонтанного мовлення дітей дошкільного віку, що дозволило окреслити специфіку його проявів на різних рівнях: фонології, синтаксису/граматики, семантики та комунікативного використання.

Учені J. Sattler, L. Altes [32] підкреслили важливість такого напрямку в дослідженнях Д. Маккарті як білінгвальний підхід до мовленнєвого розвитку дітей. Зокрема, доведено, що білінгвізм розглядається як один із чинників, що впливає на когнітивну гнучкість та формування навичок комунікативно-мовленнєвої активності. Отже, в працях Д. Маккарті наголошено на важливості врахування ролі мовного середовища та багатомовного контексту як суттєвих детермінантів у розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Сутність орієнтирів перспектив розвитку особистості дошкільника Д. Маккарті. Ціннісними для наукового осмислення є ідеї Д. Маккарті про врахування особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку, що викладені вперше в праці «The language development of the preschool child» (1930) [16], яка перевидавалася і в наступні роки. На рис. 2 подано зображення титульної сторінки зазначеної книги.

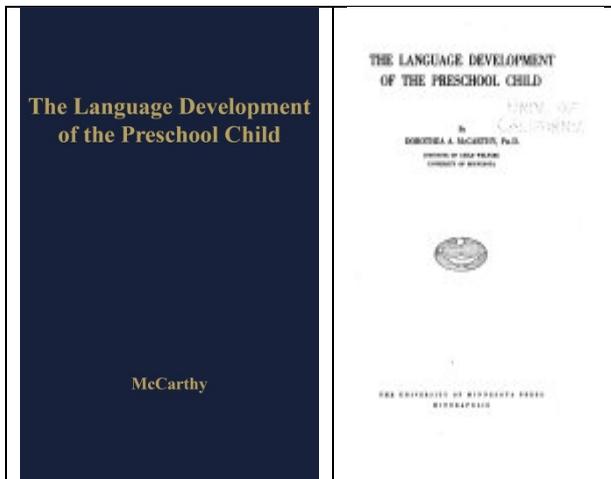

Рис. 2. Титульна сторінка книги Д. Маккарті «The language development of the preschool child» [16]

Ученою було окреслено, що в розвитку дітей віком від трьох до п'яти років є дві групи функцій:

- «ті, які діти вже мають» (*реальний розвиток* – визначено авторами);
- «ті, які вони можуть виконувати під керівництвом дорослого у групах і у співпраці один з одним, але яких вони не засвоїли ще самостійно» (*перспективний розвиток* – визначено авторами) [16].

За результатами дослідження Д. Маккарті з'ясовано, що друга група функцій перебуває на рівні фактичного розвитку дітей п'яти-семи років, а не трьох-п'ятирічних. Те, що діти трьох-п'яти років могли виконувати під керівництвом дорослого, у співпраці з ним чи підгрупами з однолітками, у п'ять-сім років робили самостійно. Звідси висновок, якщо орієнтуватися на показники розумового віку (ті функції, які сформовані), то фіксується результат завершеного етапу розвитку. Натомість, якщо враховувати функції, що перебувають у процесі дозрівання, можна зробити прогностичні висновки щодо перспективного розвитку дитини у віці п'яти-семи років за умови збереження стабільності середовища розвитку [16]. Тобто, перша група функцій – це рівень реального розвитку, на якому дитина здатна самостійно і вільно виконувати інтелектуальне завдання, а друга – рівень перспективного розвитку, на якому дитина не може самостійно виконати інтелектуальне завдання, але здатна його виконати за допомогою батьків та педагогів шляхом наслідування та власних

зусиль. Умовно (в загальних положеннях) концепцію Д. Маккарті подано на рис. 3.

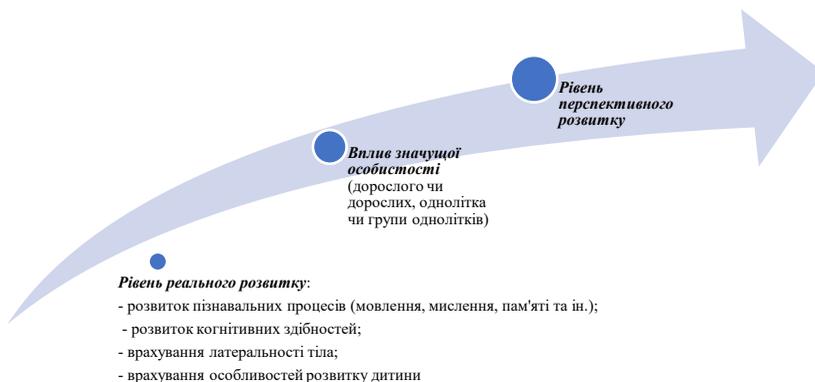

Рис. 3. Психічний розвиток дитини дошкільного віку за концепцією Д. Маккарті
(розроблено авторами)

Отже, концепція зони перспективного розвитку Д. Маккарті (див. рис. 3) становить потенціал ключового інструменту в дослідженнях психічного розвитку, значно підвищуючи ефективність та практичну корисність в отриманні результатів та передбачення індивідуальних траєкторій кожного вихованця/вихованки у плануванні освітнього процесу.

Дослідження вченої високо оцінив L. Vygotsky [38], відзначивши, що її наукові результати демонструють межу між тим, що дитина може виконувати самостійно (актуальний рівень розвитку) і тим, що вона здатна робити за допомогою інших, а згодом і сама (проксимальний рівень розвитку). Ідеї Д. Маккарті сприяли розробці L. Vygotsky концепції зони найближчого розвитку (*Zone of Proximal Development (ZPD) – мовою оригіналу*). Сутність ZPD полягає в тому, що вирізняють фактичний рівень розвитку дитини (те, що вона може робити самостійно), потенційний рівень розвитку (те, чого вона здатна досягнути за підтримки впливової особистості чи особистостей) і простір між цими двома рівнями, що становить базис для когнітивного зростання дитини [34]. Саме простір між цими двома рівнями і є зоною найближчого розвитку, яка визначається як різниця між загальнопізнавальною продуктивністю власне самої дитини та продуктивністю цієї ж дитини в діяльності з дорослими або за допомогою дорослих чи більш досвідчених однолітків.

Хоча, на думку S. Pass [29], L. Vygotsky, формулюючи поняття «зона найближчого розвитку», спирався на результати емпіричних досліджень Д. Маккарті в контексті когнітивного розвитку дітей дошкільного віку, в полі наукового дискурсу залишається з'ясування питання щодо того, чи скористався він терміном як таким, чи лише описом самого процесу. На такі роздуми S. Pass [29] наштовхнуло опрацювання наукової публікації: Kozyrev, A., & Turko, P. (1935). *Pedagogicheskaja shkola. professor L. Vygotskogo. Vyshaja Shkola*, 2, 44–57. (подаємо оформлення за стилем APA), однак віднайти її наразі не вдається, тобто вона залишається малодоступною або неоцифрованою у відкритих академічних базах.

Отже, сутність «орієнтирів перспектив розвитку особистості дошкільника» у концепції Д. Маккарті базувалася на особливостях перебігу психічних процесів та його пізнавальних здібностях. Ученою було визначено дві групи функцій у розвитку, які умовно можна схарактеризувати як рівень реального розвитку і рівень перспективного розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

На підставі проведеного наукового пошуку можна зробити такі узагальнення: американська вчена Доротія Агнес Маккарті зробила значний внесок у становлення дитячої психології як окремої наукової галузі завдяки активній професійній і громадській діяльності та проведеними і описаними нею дослідженнями. У результаті здійсненого аналізу доробку Д. Маккарті встановлено, що схарактеризована нею концепція розвитку особистості дошкільника охоплює вивчення особливостей розвитку когнітивних здібностей, мовленнєвого розвитку і визначення перспектив розвитку. Застосування тесту «Шкала МакКарті для оцінки здібностей дітей», що укладений за відповідними шкалами, дало змогу оцінити не лише загальний рівень когнітивного розвитку, а й диференціацію когнітивних профілів між субтестами в межах окремих індексів, що забезпечує чіткість інтерпретації індивідуальних особливостей розвитку дитини. Цей тест отримав високу оцінку серед психологів, оскільки в його основу було закладено можливості виявлення потенційних нейропсихологічних маркерів, оцінки моторної координації та забезпечення релевантності діагностики когнітивного розвитку особистості дошкільника. Щодо розвитку мовлення в дошкільному віці, то цей психічний процес досліджувався вченою з моменту народження дитини і розглядався як ключовий механізм розвитку інших психічних процесів (мислення,

пам'яті тощо) та соціалізації. Її дослідження стали основою для виявлення індивідуальних особливостей мовленнєвого розвитку особистості в ранньому і дошкільному віці та спрямували подальші наукові пошуки в цій царині. Науковий доробок Д. Маккарті щодо психічного розвитку дошкільників з акцентом на мовлення та когнітивні здібності заклав фундамент для розробки сучасних підходів діагностування та підтримки дитячого розвитку. Це спрямовує на врахування двох умовних груп функцій (рівень реального та перспективного розвитку) в комплексній оцінці актуальних можливостей дошкільника і потенціалу його особистісного становлення. Сформульовані вченою орієнтири перспектив розвитку особистості дошкільника склали підґрунтя для розробки концепції зони найближчого розвитку. Такий підхід сприяв окресленню інноваційних орієнтирів у дитячій психології та освітній практиці. Її ідеї не втрачають значущості в контексті сучасних викликів психологічної науки.

Важливим питанням подальших наукових досліджень вбачається модифікація тесту визначення інтелектуальних здібностей Д. Маккарті, що актуально для сучасної спеціальної освіти, оскільки він був розроблений ученою і для діагностування дітей з особливими освітніми потребами.

References

1. Boulanger D. Dialogical Co-Zone of Proximal Development and Affectivity: Individually and Collectively Overcoming Intellectual Limits. *Affectivity and Learning* / Eds. P. Fossa, C. Cortés-Rivera. Cham : Springer, 2023. P. 87–100. https://doi.org/10.1007/978-3-031-31709-5_5
2. Bulle N. Vygotsky's Legacy Questioned: A Review of his "Analysts" and a Challenge to his "Emulators". *Integrative Psychological and Behavioral Science*. 2023. Vol. 57. P. 888–912. <https://doi.org/10.1007/s12124-023-09754-3>
3. Burro F., Cama A., Lertora V., Veneselli E., Rossetti S., Pezzuti L. Intellectual efficiency in children and adolescents with spina bifida myelomeningocele and shunted hydrocephalus. *Developmental Neuropsychology*. 2018. Vol. 43, Is. 3. P. 198–206. <https://doi.org/10.1080/87565641.2018.1439035>
4. Cherry L. J. Sex Differences in Child Speech: McCarthy Revisited. *ETS Research Bulletin Series*. 1975. Is. 1. P. i-29. <https://doi.org/10.1002/j.2333-8504.1975.tb01042.x>
5. *Dorothea McCarthy. A History of Speech – Language Pathology*. Nineteenth Century. *n. d.* URL: https://www.acsu.buffalo.edu/~duchan/history_subpages/dorotheamccarthy.html
6. Dr. Dorothea McCarthy. *The New York Times*. 1974. URL: <https://www.nytimes.com/1974/09/23/archives/dr-dorothea-mccarthy-68-child-psychologist-dead.html>
7. Hogan J. D. (1994). *A History of the New York State Psychological Association: The Early Years*. New York : St. John's University, 1994. 44 p. URL: https://cdn.ymaws.com/staging-nyspa.site-ym.com/resource/resmgr/pre-launch/nyspa_history.pdf

8. Kaufman A. S. McCarthy, Dorothea (1906–1974). *Encyclopedia of Special Education*. 2008. <https://doi.org/10.1002/9780470373699.speced1331>
9. Lambright K. The Effect of a Teacher's Mindset on the Cascading Zones of Proximal Development: A Systematic Review. *Technology, Knowledge and Learning*. 2024. Vol. 29. P. 1313–1329. <https://doi.org/10.1007/s10758-023-09696-0>
10. Laosa L. M. Assessment of Chicano Children's Performance on the Cognitive Index Scale. *ETS Research Bulletin Series*. 1988. Is. 1. P. i-10. <https://doi.org/10.1002/j.2330-8516.1988.tb00275.x>
11. Levin E. McCarthy Scales of Children's Abilities. *Encyclopedia of Child Behavior and Development* / Eds. S. Goldstein, J. A. Naglieri. MA. Boston : Springer, 2011. P. 928–929. https://doi.org/10.1007/978-0-387-79061-9_1732
12. Lock A. Communication about communication: Theory and research on early communication development in the last 40 years. n.d. 38 p. URL: <https://mro.massey.ac.nz/server/api/core/bitstreams/bb03ecc7-999c-458c-9796-bfefa20e8e0c/content>
13. Magnusson D., Sweeney F., Landry M. Provision of rehabilitation services for children with disabilities living in low- and middle-income countries: a scoping review. *Disability and Rehabilitation*. 2017. Vol. 41, Is. 7. P. 861–868. <https://doi.org/10.1080/09638288.2017.1411982>
14. Mccarthy D. A Comparison of Children's Language in Different Situations and Its Relation to Personality Traits. *The Pedagogical Seminary and Journal of Genetic Psychology*. 1929. (Published online: 11 Sep 2012). Vol. 36, Is. 4. P. 583–591. <https://doi.org/10.1080/08856559.1929.10532216>
15. McCarthy D. The vocalizations of infants. *Psychological Bulletin*. 1929. Vol. 26, Is. 11. P. 625–651. <https://doi.org/10.1037/h0072848>
16. McCarthy D. The Language Development of the Preschool Child. Minneapolis: University of Minnesota Press. 1930. 174 p. URL: <https://www.scribd.com/document/78358291/Language-Development-in-the-Preschool-Child>
17. McCarthy D. Language development. *A handbook of child psychology* / Ed. C. Murchison. Worcester, MA: Clark University Press, 1930. P. 278–315.
18. McCarthy D. (1935). A preliminary report on a new articulation test for young children. *Psychological Bulletin*. 1935. Vol. 32. P. 699.
19. McCarthy D. Language development in the preschool child. *Child behavior and development: A course of representative studies* / Eds. R. G. Barker, J. S. Kounin, H. F. Wright. McGraw-Hill. 1943. P. 107–128. <https://doi.org/10.1037/10786-007>
20. McCarthy D. Language development in children. *Manual of child psychology* / Ed. L. Carmichael. Inc. : John Wiley & Sons, 1946. P. 476–581. <https://doi.org/10.1037/10756-010>
21. McCarthy D. Organismic Interpretation of Infant Vocalizations. *Child Development*. 1952. Vol. 23, No. 4. P. 273–280. <https://doi.org/10.2307/1126033>
22. McCarthy D. Some possible explanations of sex differences in language development and disorders. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied* 1953. Vol. 35, Is. 1. P. 155–160. <https://doi.org/10.1080/00223980.1953.9712848>
23. McCarthy D. Language Disorders And Parent-Child Relationships. *Journal of Speech and Hearing Disorders*. 1954. Vol. 19, No. 4. P. 514–523. <https://doi.org/10.1044/jshd.1904.514>
24. McCarthy D. Trends in the Psychological Appraisal of Children. *Child Development*. 1955. Vol. 26, No. 3. P. 213–222. <https://doi.org/10.2307/1126109>
25. McCarthy D. *McCarthy Scales of Children's Abilities: Manual*. Houghton : Psychological Corporation, 1972. 209 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/McCarthy_Scales_of_Children_s_Abilities.html?id=xnxxnQEACAAJ&redir_esc=y

26. McCarthy D. *The Language Development of the Preschool Child*. The (University of Minnesota Institute of Child Welfare Monographs: No. 4). Bloomsbury Academic : Praeger, 1975. 190 p. URL: <https://www.amazon.com/Development-Preschool-University-Minnesota-Institute/dp/0837158966>
27. National Longitudinal Surveys. A Program of the U.S. Bureau of Labor Statistics. Children and Young Adults (1979). McCarthy Scales of Children's Abilities – Verbal Memory. (n. d.). URL: <https://www.nlsinfo.org/content/cohorts/nlsy79-children/topical-guide/assessments/mccarthy-scales-childrens-abilities-verbal>
28. Ness I. J. Zone of Proximal Development. *The Palgrave Encyclopedia of the Possible* / Ed. V. P. Glăveanu. Cham : Palgrave Macmillan, 2022. P. 1781–1786. https://doi.org/10.1007/978-3-030-90913-0_60
29. Pass S. A Biographic Comparison Tracing the Similarities in the lives of Jean Piaget and Lev Vygotsky. Reports of Annual Meeting of the American Educational Research Association Chicago, IL. 2003. URL: <https://scispace.com/pdf/a-biographic-comparison-tracing-the-origin-of-their-ideas-of-mx2rxusv32.pdf>
30. Qiang X. Zone of Proximal Development. *The ECPH Encyclopedia of Psychology*. Singapore : Springer, 2024. P. 1–2. https://doi.org/10.1007/978-981-99-6000-2_398-1
31. Sands R., D'Amato R. C. McCarthy Scales of Children's Abilities. *Encyclopedia of Clinical Neuropsychology* / Eds. J. Kreutzer, J. DeLuca, B. Caplan. Cham : Springer, 2018. P. 1–2. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56782-2_1462-3
32. Sattler J. M., Altes L. M. Performance of bilingual and monolingual Hispanic children on the Peabody Picture Vocabulary Test-Revised and the McCarthy Perceptual Performance Scale. *Psychology in the Schools*. 1984. Vol. 21, Is. 3. P. 313–316. [https://doi.org/10.1002/1520-6807\(198407\)21:3%3C313::AID-PITS2310210307%3E3.0.CO;2-B](https://doi.org/10.1002/1520-6807(198407)21:3%3C313::AID-PITS2310210307%3E3.0.CO;2-B)
33. Taylor R. L., Slocumb P. R., O'Neill J. A short form of the McCarthy scales of children's abilities: Methodological and clinical applications. *Psychology in the School*. 1979. Vol. 16, Is. 3. P. 347–350. [https://doi.org/10.1002/1520-6807\(197907\)16:3<347::AID-PITS2310160305>3.0.CO;2-9](https://doi.org/10.1002/1520-6807(197907)16:3<347::AID-PITS2310160305>3.0.CO;2-9)
34. The Zone of Proximal Development. *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science* / Eds. T. K. Shackelford, V. A. Weekes-Shackelford. Cham : Springer, 2021. P. 8136. https://doi.org/10.1007/978-3-319-19650-3_305296
35. Trueman M., Lynch A., Branthwaite A. A factor analytic study of the McCarthy Scales of Children's Abilities. *British Journal of Educational Psychology*. 1984. Vol. 54, Is. 3. P. 331–335. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1984.tb02596.x>
36. Valencia R. R., Cruz J. Mexican American Mothers' Estimations of Their Preschool Children's Cognitive Performance. Final technical report. Administration for Children, Youth, and Families (DHEW), Washington, D. C. 1981, Jul. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED244747.pdf>
37. Van Ornum W. McCarthy Test of Children's Abilities. American Mental Health Foundation. 2009. URL: <https://americanmentalhealthfoundation.org/2009/11/mccarthy-test-of-childrens-abilities/>
38. Vygotsky L. S. Interaction Between Learning and Development. *Reading on the Development of Children* / Eds. J. Gauvain, M. Cole. New York: Scientific American Books, 1978 (reprint). P. 34–40. URL: <https://ia.eferrit.com/ea/a6589cd862231ed3.pdf>
39. Young K. Review of *The Language Development of the Preschool Child* [Review of the book *The language development of the preschool child*, by D. A. McCarthy]. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1931. Vol. 26, Is. 3. P. 344–347. <https://doi.org/10.1037/h0066808>